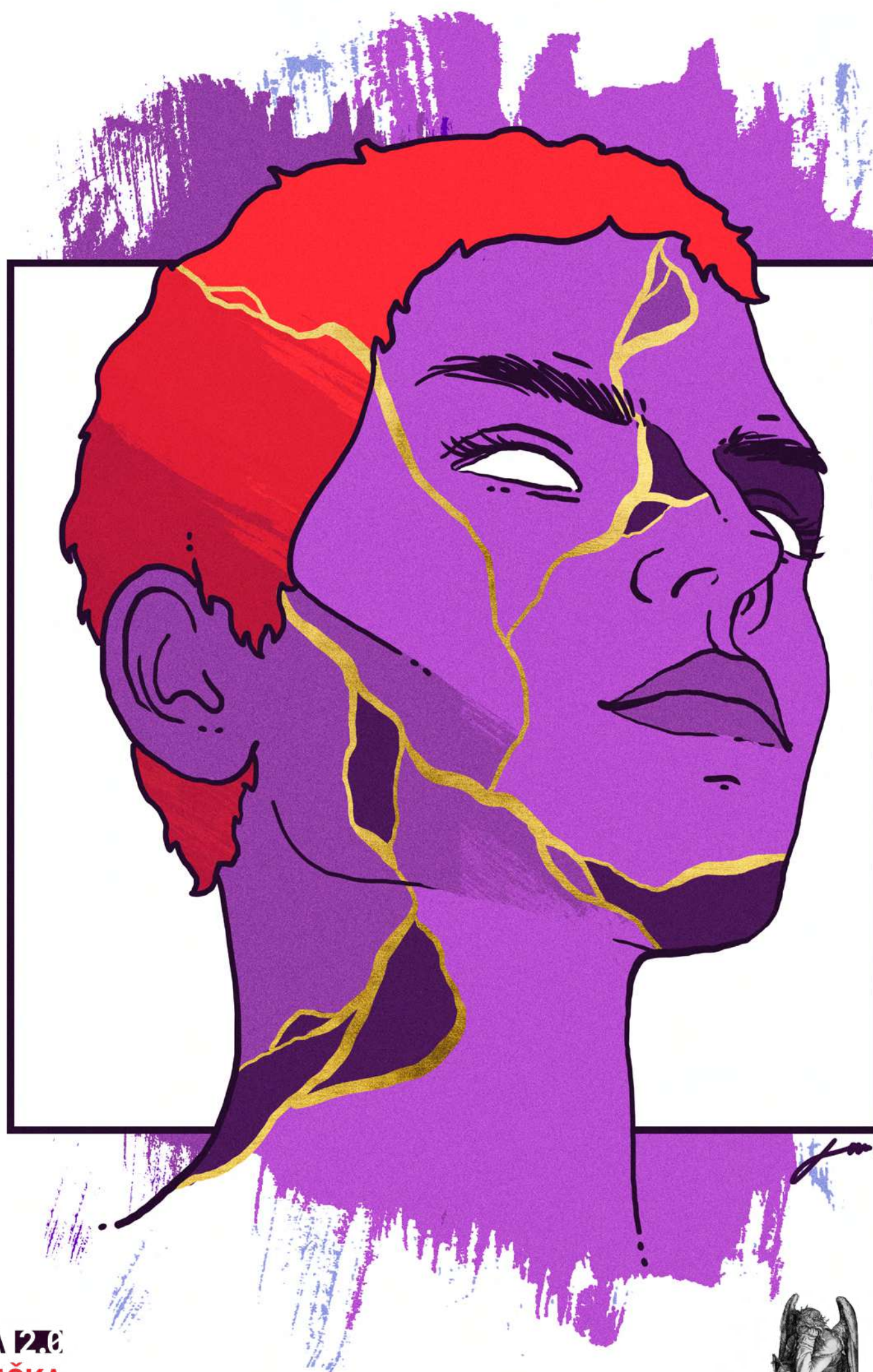

FEMzin

03

Rodno zasnovano nasilje i otpor

DIGITALNA 2020
FEMINISTIČKA
ŠKOLA 2021

Centar za
ženske studije

Uvodna riječ

Drage čitateljke i čitaoci, pred vama je treći broj FEMzina, posvećen rodno zasnovanom nasilju i otporu. Namera nam je bila da fenomen nasilja osvetlimo iz različitih perspektiva imajući u vidu da je u pitanju sistemski problem. Pored analize načina na koje se nasilje manifestuje u mnogostrukim kontekstima, posebno važno nam je bilo da istaknemo feminističke inicijative koje se nasilju opiru. Iako stepen rodno zasnovanog nasilja u neoliberalnom kapitalizmu dostiže ogromne razmere i predstavlja pandemiju svoje vrste, sve jači i brojniji su pokreti i inicijative koje se ovako lošem stanju suprotstavljaju, koje zahtevaju dubinsku promenu struktura zasnovanih na rodnoj, rasnoj, klasnoj i drugim oblicima nejednakosti.

Vodeći se ovim idejama, a i generalnom idejom FEMzina o višeglasju, autorke/i su i u ovom trećem broju, kao i u prethodna dva, pisale o ženama sa različitim životnim iskustvima. Posebno su se osvrnule na to kako se mladi nose sa izazovima nasilje. Takođe, bavile su se prikazom rodno zasnovanog nasilja u popularnim serijama.

Kroz celi FEMzin provlači se jasna nit otpora i solidarnosti, što je naš mali doprinos globalnoj kampanji „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“, koju je do sada više od 6000 organizacija u preko 180 država sveta obeležavalo tokom prethodnih trideset godina. Kampanja objedinjuje datume:

- 25. novembar - Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama
- 1. decembar - Svetski dan borbe protiv AIDS-a
- 3. decembar - Međunarodni dan osoba sa invaliditetima
- 6. decembar - Godišnjica Montrealskog masakra
- 10. decembar - Međunarodni dan ljudskih prava

Nađa Bobičić i Hristina Cvetinčanin Knežević

Sadržaj

2	Uvodna riječ
5	Rodno uvjetovano nasilje – sistemski uzroci i višestruke manifestacije
11	Sestre i saborkinje
13	Crtice o prosvjedima protiv rodno zasnovanog nasilja širem regiona i svijeta
16	Noćenje sa doručkom u logoru za silovanje
19	Pravna zaštita žrtava rodno zasnovanog nasilja u Crnoj Gori
22	Crtice o prosvjedima protiv rodno zasnovanog nasilja širem regiona i svijeta
26	Znam da nisam sama
30	Iz ugla adiktologinje: pandemija, ovisnost, rodno uvjetovano nasilje
33	Djevojački život isprepleten nasiljem
36	Borba protiv rodno uvjetovanog nasilja kroz rad s mladima
45	Praise be, bitches
48	Šta nam Netflix poručuje o rodno zasnovanom nasilju?

Inspiraciju za pokretanje fanzina i posebnu zahvalnost tim Centra za ženske studije najpre duguje sadašnjim i svim prethodnim generacijama polaznica i polaznika Alternativnog programa i Digitalne feminističke škole, kao i svim predavačicama i učesnicama ovih programa, koje se već tri decenije okupljaju u cilju deljenja feminističkog znanja i jačanja feminističkog pokreta.

Objavljivanje prva tri broja fanzina ne bi bilo moguće ni bez podrške Traga i OAK fondacije, kojima smo naročito zahvalne što su naši partneri od početka Digitalne feminističke škole.

Tim Centra za ženske studije Beograd

Impresum

FEMzin

Rodno zasnovano nasilje i otpor

Broj 03/ novembar 2021.

Izdavač: Centar za ženske studije Beograd

Glavna i odgovorna urednica: Nađa Bobičić

Kourednica: Hristina Cvetinčanin Knežević

Ilustracije i naslovnica: Jelena Jaćimović Jachim

Dizajn i prelom: Ivana Radmanovac

Lektura i korektura: Tim CŽS

Koordinatorke Digitalne feminističke škole: Nađa Duhaček, Mirela Šantić

ISSN ISSN 2787-3234 (Online)

Rodno uvjetovano nasilje – sistemski uzroci i višestruke manifestacije

Alex Katunar

Rodno uvjetovano nasilje je pojam koji se u današnje vrijeme sve češće susreće, iako se o njemu ne raspravlja ni približno dovoljno. Također, često se o rodno uvjetovanom nasilju priča tako što se stvara vrlo apstraktna i kriva slika o njemu: ili kao o duboko zatvorenom i privatnom problemu koji se nazire jedino u vidljivim ozljedama, ili kao o slučaju „sive zone“ koji u središtu medijskog pogleda biva potpuno iskrivljen uslijed senzacionalističkog izvještavanja. Rodno uvjetovano nasilje je ozbiljna povreda ljudskih prava i kao takvo zahvaća sve žene, ne samo one cisrodne, bijele, hetero žene koje su najčešće u središtu pažnje. Žene tamnije boje kože, trans žene, lezbijke i biseksualne žene, nebinarne osobe, žene s invaliditetom, žene s mentalnim poteškoćama, žene nižeg socioekonomskog statusa, žene u zdravstvenim ustanovama, beskućnice, samohrane majke; drugim riječima, žene koje postoje svuda oko nas i među nama, a koje – paradoksalno – često ostaju nevidljive, sve su to žene koje su u nekoj mjeri doživjele ili doživljavaju različite oblike nasilja.

Nažalost, u tekstu ove veličine nemoguće je kvalitetno pokriti svaku od navedenih skupina (i one koje nisu navedene), no prvenstveno je bitno osvijestiti činjenicu da sve žene mogu biti žrtve nasilja. Također, bitno je znati da se rodno uvjetovano nasilje događa u gotovo svakom kutku svijeta.

Rodno uvjetovano nasilje

Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama (UN, 1993)¹ definira rodno uvjetovano nasilje kao bilo koji čin koji uzrokuje ili će uzrokovati **tjelesnu, seksualnu ili psihičku** štetu ili patnju žena. Uključuje **prijetnje** takvim djelima, prisilu i/ili namjerno **oduzimanje slobode**, a može se pojavljivati u javnom i/ili privatnom životu (UN, 1993).² Rodno uvjetovano nasilje i nasilje nad ženama ukorijenjeni su u rodnoj neravnopravnosti, zlostavljanju moći i štetnim društvenim normama. Procjenjuje se da je 35% žena na svijetu pretrpjelo neki oblik nasilja od partnera/ice ili seksualno

1 UN-ova deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama (*Declaration on the Elimination of Violence Against Women*) usvojena je na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. 12. 1993.

2 Bojanić, S. & Miloš, B. (2019). *Uvod u studije roda: od teorije do angažmana*. Rijeka: Filozofski fakultet.

nasilje od osobe koja nije partner/ica. U nekim zemljama ta brojka doseže čak 70% (Europska komisija, UN, 2019).

Drugim riječima, svaki put kada u javnom prostoru oko sebe primijetimo barem 3 žene, vrlo je vjerojatno da je jedna od njih u nekom trenutku svog života doživjela nasilje isključivo na temelju toga što je žena.

Također je vrlo bitno naglasiti da nasilje ne pogađa samo odrasle žene, već i djevojčice. Tijekom raseljavanja i krize opasnost od rodno uvjetovanog nasilja značajno raste. „*Global Protection Cluster*, mreža nevladinih udruga i UN-ovih agencija koju predvodi UNHCR i koja pruža zaštitu ljudima pogođenima humanitarnom krizom, zabilježio je u kolovozu [2020. godine] veći broj slučajeva rodno uvjetovanog nasilja na 90% područja svojeg djelovanja.“ (UNHCR, 2020). Ovaj porast izravno je uzrokovan pandemijom i izolacijom, budući da *lockdown* i druge mjere ograničavanja kretanja otežavaju žrtvama da prijave zlostavljanje i da traže pomoć.³ Istovremeno, povećana upotreba interneta tijekom pandemije utjecala je i na povećanje rodno uvjetovanog nasilja na internetu i seksualnog zlostavljanja djece, posebice djevojčica.⁴

Nasilje nad ženama i djevojčicama je složena i slojevita pojava, a ujedno i osjetljiva tema te kao takva zahtijeva sveobuhvatan pristup iz perspektive različitih znanstvenih disciplina. Glavni cilj ovog teksta je da rodno uvjetovano nasilje stavi u kontekst današnjice i približi širu perspektivu što većem broju osoba. U tu svrhu, pružit će se primjeri iz praktičnog života, dok će se teorija najviše koristiti kako bi se pružio potreban kontekst ili pojasnili određeni dijelovi problematike rodno uvjetovanog nasilja.

Kako dolazi do rodno uvjetovanog nasilja?

Gdje se sve ono javlja?

Kao što je navedeno u Deklaraciji o uklanjanju nasilja nad ženama, rodno uvjetovano nasilje javlja se kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi. Događa se u javnom prijevozu, u školama, u učeničkim i studentskim domovima, kod kuće, u menzi, kod ginekologa/inje, u redu za blagajnu, u zatvoru, u sudnici, u bolnici, na ulici i mnogim drugim mjestima. Suprotno mnogim mišljenjima, nasilje nad ženama nije uvijek jasno vidljivo i nije ga uvijek lako odrediti. Također, mnogi oblici nasilja nad žena-

3 Siegfried, K. (8. 12. 2020). „Porast rodno uvjetovanog nasilja tijekom *lockdowna*.“ *UNHCR Hrvatska*. <https://www.unhcr.org/hr/12223-porast-rodno-uvjetovanog-nasilja-tijekom-lockdowna.html>. Posjećeno 10. 11. 2021.

4 *Europski parlament* (3. 1. 2021). „*Utjecaj pandemije koronavirusa na žene (infografika)*.“ <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20210225STO98702/utjecaj-pandemije-koronavirusa-na-zene-infografika>. Posjećeno 10. 11. 2021.

ma ne percipiraju se kao nasilje. Nasilje nad djevojčicama u mnogim slučajevima i dan danas ostaje zanemareno. Podaci pokazuju da 24% ili praktički 1 od 4 adolescentne djevojke doživljavaju fizičko i/ili seksualno nasilje od svojih partnera/ica.⁵ Svake godine diljem svijeta, čak 21% djevojčica prisilno stupa u brak prije svog 18. rođendana, a 650 milijuna djevojčica i žena koje su žive danas prisilno je stupilo u brak u svom djetinjstvu. Dječji brakovi najviše se sklapaju u supsaharskoj regiji Afrike (37% djevojčica). Tijekom proteklog desetljeća 25 milijuna dječjih brakova spriječeno je zahvaljujući napretku. Međutim, ukoliko se nešto ne poduzme kako bi se zaustavilo sklapanje dječjih brakova, procjenjuje se da će u idućih 10 godina više od 110 milijuna djevojčica prisilno stupiti u brak.⁶

U daljnjem dijelu teksta spomenut ćemo tri grupe koje doživljavaju nasilje, a često su nevidljive. Međutim, to ne znači da su to jedine grupe koje trpe nasilje, ali zbog ograničenog prostora navest ćemo samo tri te pozivamo na daljnje promišljanje o nevidljivom nasilju koje trpe osobe čija su iskustva nevidljiva.

Tako su mnoge žene u zdravstvenim ustanovama u Srbiji suočene s oduzimanjem slobode; žrtve su psihičkog, fizičkog, seksualnog, ekonomskog i institucionalnog nasilja; s njima se postupa drukčije zbog stereotipa i predrasuda o njihovim rodnim ulogama, posebno kad su u pitanju bračni i obiteljski odnosi i roditeljstvo.⁷ Često su kupaonice i zahodi u zdravstvenim ustanovama zajednički, na zahodima nema vrata ili se ne mogu potpuno zatvoriti ili zaključati. Nerijetko je slučaj da ne postoje odvojene kabine za tuširanje, a tuširanje se često obavlja u grupama. Ovakav sistem dovodi žene u mnogo veću opasnost od zlostavljanja i seksualnog nasilja. U jednoj psihijatrijskoj bolnici u Srbiji, za koju je korisnica navela da je „otvorenog“ tipa, izlasci bez dozvole nisu dopušteni. Dodaje kako žene moraju najaviti izlazak, ali im je on dozvoljen samo ako zaposlenici/e procijene da su one dovoljno samostalne. Međutim, žene s kojima su razgovarale autorice ovog istraživanja navele su kako to pravilo ne vrijedi za pojedine muškarce u domu te da oni mogu sami otići i vratiti se, bez najavljanja izlaska. Što se tiče partnerskih odnosa, u većini ustanova oni su zabranjeni, a rijetke ustanove koje ih dozvoljavaju pak određuju da ukoliko žena zatrudni, mora ili napustiti ustanovu, ili obaviti pobačaj. Ukoliko se par odluči na napuštanje ustanove i osnivanje obitelji, najčešće nemaju nikakvu obiteljsku ni financijsku podršku, što znači da u većini slučajeva svoje dijete moraju dati na usvajanje (Janjić & Milovanović, 2017).

Transrodne žene su također skupina koju neravnomjerno pogađa rodno uvjetovano nasilje, a najveća meta su transrodne žene tamnije boje kože. Transrodne osobe suočavaju se s diskriminaci-

5 WHO. „Global Database on the Prevalence of Violence Against Women.“ <https://srhr.org/vaw-data>. Posjećeno 10. 11. 2021.

6 UNICEF (11. 3. 2020). „Child marriage around the world.“ <https://www.unicef.org/stories/child-marriage-around-world>. Posjećeno 10. 11. 2021.

7 Janjić, B. & Milovanović, D. Ć. (2017). *Ovde i zidovi imaju uši: svedočenja žena sa mentalnim invaliditetom o rodno zasnovanom nasilju u rezidencijalnim ustanovama*. Beograd: Manuarta.

jom na svakom uglu – u školi, na poslu, na ulici, kod doktora/ice, u redu čekanja za više-manje bilo koju uslugu, u zahodu te na mnogim drugim mjestima.⁸ Čak i u vlastitom domu. Ovakvo nasilje je iscrpljujuće, zastrašujuće i, za previše osoba, skoro neprestano. Transfobično i rodno uvjetovano nasilje disproportionalno pogađa trans žene, a najviše žene afroameričkog i afričkog podrijetla, Latinoamerikanke, Romkinje i druge žene iz BIWOC zajednica (engl. *Black, Indigenous and Women of Colour*) diljem svijeta. Svake godine *Human Rights Campaign* objavljuje izvješće o nasilju nad transrodnim osobama. Svake godine broj ubijenih transrodnih žena i osoba raste.⁹ Međutim, prosječni broj ubijenih transrodnih žena i osoba teško je odrediti, između ostaloga jer se o mnogima ne izvještava, a veliki broj istraga i izvješća o njihovoj smrti je nepotpun i/ili netočan, npr. osobe se ne oslovljava pravim imenom ili u pravom rodu.

Zadnja grupa koju ćemo ovdje spomenuti su žene slabijeg socioekonomskog statusa. Već smo se dotakle/i nekih problema koji se javljaju u trenucima kriza ili raseljavanja. Ovakve prilike dodatno otežavaju životnu situaciju ženama koje pripadaju ovoj marginaliziranoj grupi. Više od 30% žena u EU radi na nepuno radno vrijeme¹⁰ i „često su zastupljene u neformalnom gospodarstvu, gdje obično imaju manja radnička prava, zdravstvenu zaštitu i druga temeljna prava“ (Europski parlament, 2021). Slično tome, više od 30% žena u EU nije aktivno na tržištu rada zbog brige o drugima. Dosad je već općepoznata činjenica da su žene manje plaćene od muškaraca, čak i kada obavljaju isti posao u istim uvjetima. Ženama slabijeg socioekonomskog statusa puno je teže osamostaliti se i pobjeći od nasilja, pogotovo ako su financijski ovisne o svom partneru (ili partnerici). Štoviše, one žene koje iz bilo kojeg razloga nisu imale pristup srednjoškolskom i/ili visokoškolskom obrazovanju, imat će još manje mogućnosti za osamostaljenje, što povećava njihovu izloženost fizičkom, seksualnom, emocionalnom i ekonomskom nasilju.

Kroz cijeli tekst govorilo se o rodno uvjetovanom nasilju pretežito kao interpersonalnom problemu, no važno je zapamtiti kako je rodno uvjetovano nasilje ujedno i **sistemska** problem (i kao takvo, postoji kao sistemsko nasilje¹¹), u kojemu se isprepleću i preklapaju najšire društvene razine

8 Grant, J. M., Mottet, L., Tanis, J. E., et al. (19.11.2020). *National Transgender Discrimination Survey*, [United States], 2008-2009. *Inter-university Consortium for Political and Social Research* [distributor]. <https://doi.org/10.3886/ICPSR37888.v1>. Posjećeno 1. 11. 2021.

9 *Human Rights Campaign* (2019). „A National Epidemic: Fatal Anti-Transgender Violence in the United States in 2019.“ <https://www.hrc.org/resources/violence-against-the-trans-and-gender-non-conforming-community-in-2020>. Posjećeno 1. 11. 2021.

10 Eurostat (10. 9. 2021). „Part-time employment as percentage of the total employment, by sex, age and citizenship (%).“ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_eppgan&lang=en. Posjećeno 10. 11. 2021.

11 Pod pojmom „sistemsko“ misli se na to da interpersonalno, partnersko i obiteljsko nasilje nije moguće razumjeti bez razmatranja šireg društveno-ekonomskog, političkog i kulturnog konteksta u kojem se nasilje nad ženama pojavljuje i (re)producira. Drugim riječima, potrebno je razumjeti uvjete koji dovode do nasilja odnosno otvaraju mogućnost za pojavu nasilja.

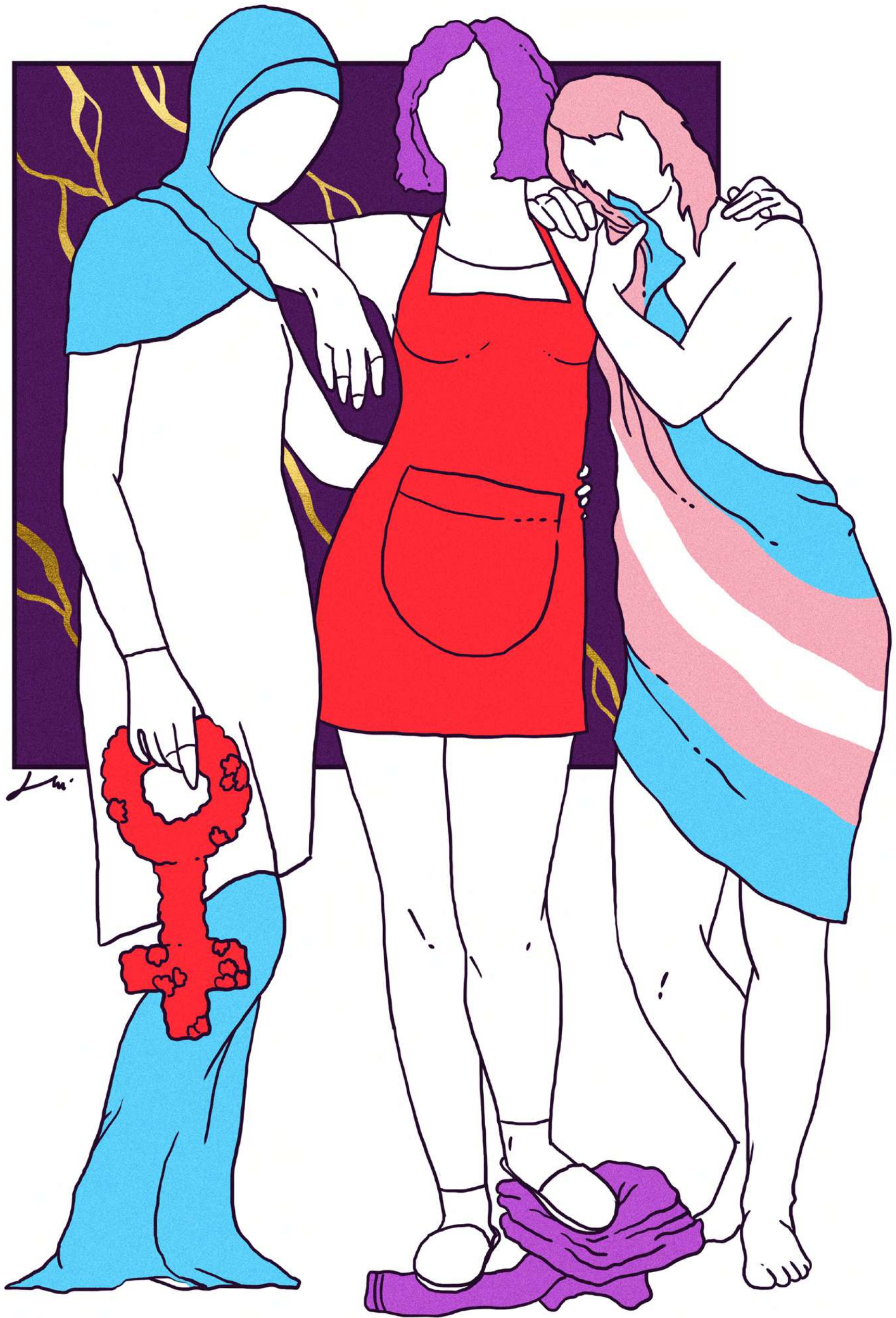
poput „rase“, klase, roda, kolonijalnih odnosa, mentalnog zdravlja, *ableism*-a i još mnogih drugih. Ovakav oblik nasilja doprinosi stvaranju i održavanju društva koje se zasniva na neravnopravnosti i nejednakim odnosima moći.

Tako su neki od oblika sistemskog nasilja kućni rad koji često obavljaju samo žene, menstrualno siromaštvo ili seksualno nasilje koje doživljavaju radnice migrantkinje.¹² Jedan konkretan primjer sistemskog nasilja – i veze između neoliberalnih politika i rodno uvjetovanog nasilja – navodi Tithi Bhattacharya. Naime, 2019. godine pojavio se slučaj dviju žena koje su silovane i ubijene u neoliberalnoj Indiji: „Obje su radile za zapadnjačke *call centre*, te su, osim prekarnog i slabo plaćenog rada, zbog usklađivanja radnog vremena s vremenskim zonama konzumenata njihovih usluga sa Zapada bile izložene i riziku povratka kući usred noći. Zapošljavatelji im pak nisu organizirali siguran način prijevoza u Delhiju, gradu koji je poznat po zastrašujuće lošoj zaštiti žena i gdje žene ne mogu zahtijevati pomoć policije pri povratku kući jer su policajci počinitelji najvećeg udjela nasilja, kao i rodno uvjetovanog nasilja“ (Bhattacharya prema Pešut, 2019).

Koja je moja uloga?

Često dok čitamo tekstove koji se bave ovakvim temama, lako smetnemo s uma jednu vrlo očitu i temeljnu činjenicu, a to je da čitamo o ljudskim bićima. Ovdje čitamo o ženama. Ženama koje vole i žele biti voljene, ženama koje žele ravnopravnost, tjelesnu autonomiju, reproduktivna prava, radna prava; ženama koje se žele ponašati na način koji nije uvjetovan (potencijalnim) reakcijama muškaraca. Čitamo o svim ženama, onima koje vidamo u javnom prijevozu, u trgovini, kod zubara. Čitamo o svojim majkama, bakama, sestrama, kolegicama i najbližim prijateljicama. Možda čitamo i o sebi. Iskreno otvaranje naših srca i kritičko promišljanje o rodno uvjetovanom nasilju je prvi korak na putu do ravnopravnosti. Važno je da brinemo o sebi, da brinemo jedne/i o drugima, pogotovo o onima za koje se često nitko ne bori i koje/i nemaju vlastiti glas. Imajući to na umu, bitno je reagirati na nasilje. Naravno, prvenstveno trebamo paziti na sebe i ne dovoditi se u potencijalno po život opasne situacije, no ne smijemo si dopustiti da u trenucima kada možemo i trebamo reagirati, to ne učinimo. Budimo zajedno u solidarnosti, dobroti i borbi za jednakost i prava žena.

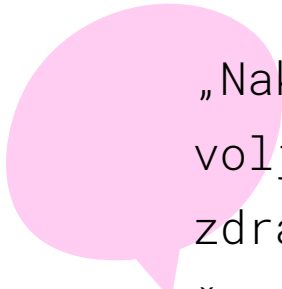
12 Pešut, I. (31. 12. 2019). „Rodno, seksualno i ekonomsko nasilje u neoliberalizmu.“ *Slobodni filozofski*. <http://slobodnifilozofski.com/skripta-tv/rodno-seksualno-i-ekonomsko-nasilje-u-neoliberalizmu>. Posjećeno 10. 11. 2021.

Sestre i saborkinje

Sanja Lečić

Svake godine 25. novembra se obeležava Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Ovaj datum je izabran još 1981. godine na Prvom susretu feministkinja Latinske Amerike i Kariba u Bogoti, u znak sećanja na sestre Mirabal, dominikanske političke aktivistkinje koje su nemilosrdno ubijene.

„Nakon 27 godina diktature, Dominikanke i Dominikanci su zadovoljni time da se drže svoga posla i van političkih afera, oni su zdravi, nahranjeni, lepo obučeni, vrlo kompetentni. Međutim, ono što nemaju, niti očekuju da će imati, jeste glas...“¹

Ovako je opisan život u Dominikanskoj Republici za vreme vladavine diktatora Truhilja, koji je bio na čelu države od 1930. do 1961. godine. Truhiljova diktatura je obeležena kršenjem ljudskih prava, korupcijom i ubistvima političkih neistomišljenika i neistomišljenica. U atmosferi konstantnog straha, četiri sestre su bile te koje su se usudile da se suprotstave diktatorskom režimu. Sestre Mirabal, Patrija, Minerva, Marija Teresa i Dede, uz podršku svojih muževa organizovale su Pokret 14. juna u cilju svrgavanja diktatora sa vlasti. U svojoj borbi su često zatvarane i odvođene u zatvor, a na kraju su svoj angažman platile životom. Truhiljo je unajmio ljude koji su u njegovo ime ubili tri sestre, a njihov auto gurnuli sa litice pokušavajući da isceniraju saobraćajnu nesreću. Upravo je smrt tri sestre, Patrije, Minerve i Marije Terese, dovela do buđenja svesti kod naroda koji više nije mogao da bude zadovoljan samo ako se bavi svojim poslovima, te je šest meseci nakon smrti sestara izvršen atentat na Truhilja.

Zašto su nam sestre Mirabal važne i zašto se na datum njihove smrti obeležava Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama?

Iako je njihova smrt imala izuzetno snažan odjek u Dominikanskoj Republici, motivi njihove smrti su ono što je utrlo put mnogim ženama da postanu feminističke i političke aktivistkinje. Sestre Mirabal su bile obrazovane žene koje su odbacile tradicionalne uloge i uključile se u politički život

1 Ornes, German E. (1958). *Trujillo: Little Caesar of the Caribbean*. New York, Edinburgh, Toronto: Thomas Nelson & Sons, 46.

Dominikanske Republike. U takvoj sredini one su bile trn u oku. Svojom borbom protiv nasilja i odbacivanjem rodnih uloga postale su simbol demokratskog i feminističkog otpora, ne samo u Latinskoj Americi nego širom sveta.

Ubistvo sestara Mirabal desilo se pre više od 60 godina, ali ubistva političkih aktivistkinja i borkinja za ljudska prava nisu stvar daleke prošlosti.

Marijel Franko je bila brazilska političarka, feministkinja i aktivistkinja za ljudska prava. Otvoreno je govorila o policijskoj brutalnosti u favelama, borila se za prava žena, samohranih majki i LGBT populacije. Ubijena je 2018. godine i dva policijska službenika su optužena za njeno ubistvo.

Šifa Gardi je reporterka koja je ubijena 2017. godine u bombaškom napadu u Mosulu dok je izveštavala o zločinima nad civilnim stanovništvom, počinjenim od strane Islamske države. Opisivali su je kao novinarku koja je probila stakleni plafon radeći reportaže u ratnim područjima u Iraku.

Gauri Lankeš je bila indijska novinarka koja je ubijena ispred svoje kuće. Zalagala se za prava žena i bila je oštra kritičarka desničarskog ekstremizma u Indiji, kao i diskriminacije na osnovu kasti. Bila je prva Indijka koja je za svoj rad dobila nagradu Ane Politkovske, koja se dodeljuje u spomen na ubijenu rusku novinarku i političku aktivistkinju.

Literatura i izvori:

Mendoza, Jynessa (2017). „To be a woman: Gender and the death of the Mirabal sisters.“ Dostupno na: Pristupljeno 28. 10. 2021.

Ornes, German E. (1958). *Trujillo: Little Caesar of the Caribbean*. New York, Edinburgh, Toronto: Thomas Nelson & Sons.

Robinson, Nancy (2006). „[Women’s Political Participation in the Dominican Republic: The Case of the Mirabal Sisters](#).“ *Caribbean Quarterly* 52, no. 2/3: *Unraveling Gender, Development and Civil Society in the Caribbean*, 172–183.

Iftikhar, Allie (2020) „[The Mirabal Sisters – a History of International Day for the Elimination of Violence Against Women](#)”

Crtice o prosvjedima protiv rodno zasnovanog nasilja širem regiona i svijeta priredila je Antonia de Castro Burica

Prosvjedi protiv femicida u Turskoj

U Turskoj je u srpnju 2020. pokrenut veliki prosvjed nakon okrutnog ubojstva studentice Pinar Gültekin, koju je ubio bivši partner. Prosvjednici i prosvjednice su naglasili da su se u Turskoj slučajevi femicida udvostručili od 2012. godine, za što su optužili vlast koja ne želi provoditi zakone i konvencije koje štite živote i dignitet žena.

Prosvjedi u Poljskoj protiv povlačenja iz Istanbulske konvencije

Na tisuće prosvjednica i prosvjednika je u srpnju 2020. izašlo na ulice poljskih gradova prosvjedujući protiv plana vlade da se povuče iz Istanbulske konvencije. Iako je Poljska Konvenciju ratificirala 2015, konzervativna tijela na vlasti propagiraju da se Konvencija kosi s obiteljskim i katoličkim vrijednostima poljskog društva.

Afganistanke u Kabulu prosvjedovale za prava žena

Nakon što je u kolovozu 2021. Afganistan pao pod vlast talibana, žene su u glavnom gradu Kabulu organizirale višednevni prosvjed u kojemu su zahtijevale od nove vlasti da poštuju ženska prava, jednakost, pravdu i demokraciju. Talibani su nasiljem htjeli prekinuti prosvjed te je nekoliko žena bilo ozlijeđeno.

Mlade Tajlandanke predvode prosvjede protiv patrijarhalnog sustava

U rujnu 2020. je u Tajlandu organizirano mnoštvo prosvjeda u kojima su se od patrijarhalno ustrojene vlasti (vojske, monarhije i budističkog svećenstva) zahtijevale demokratske reforme. Prosvjede su mahom predvodile mlade žene, koje su ujedno tražile i pravo na pobačaj, ukidanje poreza na higijenske uloške i strogih školskih pravila koja djevojkama nameću kako moraju izgledati i ponašati se.

Prosvjedi za reproduktivna prava žena u SAD

U listopadu 2021. je diljem SAD desetak tisuća ljudi sudjelovalo na skupovima u svih 50 saveznih država podržavajući pravo na abortus, prosvjedujući protiv novog zakona u Teksasu koji ženama ograničava dostupnost pobačaja.

Noćenje sa doručkom u logoru za silovanje

Gorana Šarac

„Izvanredni uslovi za sve oblike rehabilitacije i rekreacije.“

Upravo ovim rečima reklamira se hotel „Vilina vlas“ nadomak Višegrada, vazдушna banja u kojoj građani i građanke Republike Srpske mogu zameniti svoje turističke vaučere za noćenje sa doručkom. To da će odsesti u nekadašnjem logoru i noćiti u sobama u kojima su silovane, mučene i ubijane njihove zemljakinje, ne navodi se nigde.

Tokom rata u Bosni i Hercegovini, hotel „Vilina vlas“ u Višegradu služio je kao štab ratnog zločinca Milana Lukića i paravojne formacije „Beli orlovi“ i važi za jedan od najvećih i najozloglašnijih logora za silovanje u istoriji, u kome je silovano preko dve stotine žena, devojaka i [devojčica](#). Mnoge od njih nisu preživele.

Iako je Milan Lukić pred Međunarodnim tribunalom u Hagu osuđen na [doživotnu kaznu zatvora](#), između ostalog i za zločine počinjene na ovoj lokaciji, danas, skoro trideset godina od tada, hotel i dalje radi. Na njemu nema niti jednog obeležja, table ili znaka koji bi govorio da se u njemu događao ratni zločin. Hotel se reklamira na [turističkim mapama](#) Republike Srpske nudeći „[kapacitet od sto četrdeset ležajeva, pogled sa terase na opuštajući šumski potok, borovu šumu, breze i poneku vevericu](#).“ Svedokinje događaja iz devedesetih [navode](#) da u hotelu nema sobe ni ležaja na kome barem jedna žena nije mučena, a sa jedne od pomenutih terasa na trećem spratu, bacila se nakon višednevnog silovanja Jasmina Ahmetspahić, sasvim sigurno ne jureći vevericu.

Apsurd reklamiranja stratišta kao turističke destinacije ne smeta vlastima Republike Srpske, nije smetao graditeljima novih, posleratnih, nacionalno obojenih atrakcija grada Višegrada, koji se vešto kriju iza Nobelovca, ne smeta čak ni prvim komšijama u novom, [etnički „čistijem“ Višegradu](#). Ne smeta, već punih 28 godina.

Jednoj ženi, srećom, jeste zasmetalo.

Amela Trokić, Kanadanka rođena u Bosni, pokrenula je peticiju za uklanjanje hotela sa Gugl pretrage i servisa Gugl mapa. [Peticija](#) nosi naziv „Uklonite hotel 'Vilina vlas' kao turističku lokaciju sa Gugl pretrage i Gugl mapa (*Remove Vilina Vlas hotel (as a tourist site) from Google search and Google Maps*)“ i do sada ima blizu trideset hiljada potpisa.

Amela peticiju počinje pitanjem Guglu: „Da li biste ćutali da neko pretvori logor Aušvic u velnes destinaciju i kao takvog ga reklamira preko vaših servisa?“ Pitanje je moglo da glasi i da li je u redu izgradnja golf terena u memorijalnom parku Šumarice? Da li biste okretali glavu da se preoru jasenovačke humke i na tom mestu izgradi akvapark? Gde je granica? I kada tačno počinje da nas se tiče?

Ova peticija ne dolazi od direktne žrtve ili organizacije koja deluje u oblasti tranzicione pravde, ženskih ili ljudskih prava. Ona je glas „obične“ građanke, i kao takva predstavlja dokaz da svako ima prostor za borbu i solidarnost sa žrtvama, čak i kada nije direktan učesnik ili učesnica događaja. Nije svako preživeo ratno silovanje, ali jeste svako od nas u nekom momentu svog života turista ili turistkinja, i najmanje što može da uradi jeste da ne ostavi svoj novac na mestu gde se ratni zločin gura pod tepih turističke destinacije.

Ova peticija je sjajan primer kako nas se svih tiče.

Naravno, da bi nas se ticalo, moramo najpre o tome nešto i znati. Višegrad godišnje poseti preko [dve stotine hiljada turista](#) i niko od njih ne saznaje o događajima koji su krvlju oslikali istoriju grada. Sajt turističke organizacije grada Višegrada u svom istorijskom osvrtu vrlo upadljivo preskače 70 godina istorije grada praveći skok sa Drugog svetskog rata na [sadašnji trenutak](#).

Višegrad devedesetih svakako nije izolovan slučaj zločina ratnog silovanja. Ono je globalni fenomen koji se ne javlja spontano, nego se kao [oružje i mehanizam ratovanja](#) koristi sračunato i planski, pogotovo u etničkim sukobima za izazivanje terora u civilnoj populaciji, a žrtve osim što ostaju neprepoznate od strane države i institucija, bivaju stigmatizovane čak i od strane svoje etničke grupe.

Mapiranje i označavanje lokacija i izgradnja memorijala na mestima na kojima su se dešavali zločini jedan je od najboljih mehanizama učenja o prošlosti i suočavanja sa njom. Pomenuti Aušvic, koji godišnje poseti više od [2,3 miliona](#) ljudi, najbolji je dokaz za to kako se s traumatičnim događajima može odnositi s pijetetom.

Ukoliko lokacije poput „Viline vlasi“ ostanu neobeležene, sudbine devojčica, devojaka i žena koje su bile žrtve zverstava prestaće da se pominju onog momenta kada poslednja od njih umre. Međutim, ovo nije samo borba za njih.

Ratnohuškački nacionalizam, militarizam, patrijarhat, verski i rasni fanatizam i ostali razlozi zbog kojih su se Aušvic i „Vilina vlas“ uopšte i dogodili, danas su jači nego ikad i prete da dovedu do novih sukoba i žrtava u budućnosti.

Na nama je da na to ne pristanemo.

Pravna zaštita žrtava rodno zasnovanog nasilja u Crnoj Gori

Izabela Kordić

Crna Gora je usvojila važne međunarodne i nacionalne propise koje se odnose na problem rodno zasnovanog nasilja. Međutim, u pokušaju da se zaštite, žrtve rodno zasnovanog nasilja se suočavaju sa velikim brojem prepreka i problema. Suočene su sa predrasudama i nedovoljnom upućenošću osoba od kojih traže pomoć. Mnoge žrtve, kada shvate kroz kakav birokratski lavirint moraju da prođu, odustaju još na početku. Ogromna količina dokumenata, podnesaka, molbi su preveliki izazov i opterećenje za osobu izloženu višegodišnjem nasilju, koja usled toga može patiti od posljedica trauma i nedostatka snage koje utiču na njenu sposobnost efikasnog komuniciranja sa institucijama sistema.¹

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći omogućava žrtvama krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i trgovina ljudima pravo na besplatnu pravnu pomoć. Ovakvu vrstu pravne podrške pružaju Službe u osnovnim sudovima, a lica koja su ovlašćena za pružanje besplatne pravne pomoći su advokati i advokaticice.² Ukoliko žrtva treba da pokrene više postupaka, za svaki postupak određuje se poseban advokat ili advokatica, koji u toku zastupanja nije informisan o cjelokupnoj situaciji, što je dodatni problem da žrtva ostvari sva svoja prava i dobije adekvatnu pravnu zaštitu.

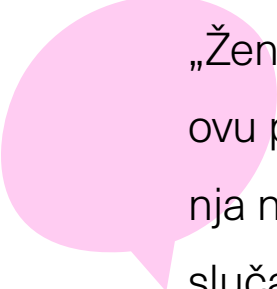
U toku 2020. godine, u više od 2.500 slučajeva nasilja u porodici koji su se vodili pred krivičnim i prekršajnim sudovima samo 47 žrtava zatražilo je i dobilo besplatnu pravnu pomoć.³ Besplatnu pravnu pomoć žrtvama rodno zasnovanog nasilja pružaju i servisi podrške nevladinih organizacija. Jedna od njih je i Centar za ženska prava. U toku 2020. godine CŽP je pružio 587 usluga pravne podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja. Ova pravna podrška podrazumijeva pružanje pravnih savjeta, pisanje podnesaka i zastupanje.

1 NVO Centar za ženska prava, *Priručnik za advokate koji zastupaju žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama* (pristupljeno 5. 11. 2021). Dostupno na: https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirucnik_za_advokate.pdf

2 Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (pristupljeno 5. 11. 2021). Dostupno na: <http://media.cgo-cce.org/2013/06/19-Zakon-o-besplatnoj-pravnoj-pomoci.pdf>

3 *Pobjeda: Svi treba da ispričamo priču do kraja* (pristupljeno 5. 11. 2021). Dostupno na: <https://www.pobjeda.me/clanak/svi-treba-da-ispričamo-pricu-do-kraja>

Na pitanje o neuporedivoj razlici u pravnoj podršci koju je pružila država sa jedne strane i CŽP sa druge žrtvama rodno zasnovanog nasilja, Ana Jaredić, koordinatorka Servisa podrške u CŽP odgovara:

„Žene koje pretrpe nasilje najčešće se prvo obrate institucijama. Reagovanje institucija na ovu problematiku nije na zadovoljavajućem nivou, jer i dalje imamo problem nerazumijevanja nasilja nad ženama od strane službenika i službenica koji rade u institucijama. Nedavni slučajevi ubistava dvije žene i teškog ranjavanja djevojčice, nakon što je nasilje prijavljivano, razotkrili su javnosti sve manjkavosti sistema zaštite. U oba slučaja je izostao princip dužne pažnje, kao i adekvatna međusektorska saradnja. Iako je javnost bila šokirana, mi koji svakodnevno radimo sa slučajevima nasilja nad ženama znamo da su te manjkavosti u postupanjima mnogo češće, ali to bude vidljivo samo u slučajevima sa smrtnim ishodom.

U osnovi je nepovjerenje u stepen ugroženosti koji žena prijavljuje, čak i onda kada istorijat nasilja ili drugi faktori na to ukazuju. Iskustvo nam pokazuje da je veoma važno da žena ima sveobuhvatnu podršku, kakvu pruža naš servis, od početka do kraja postupka. Osim što ona bude osnažena i informisana, što joj pruža snagu da istraje u postupku, sam tok postupka bude drugačiji. Prema zakonima koji regulišu oblast nasilja u porodici, policija ili tužilaštvo, u zavisnosti od toga kako je okvalifikovano djelo, pokreću postupak pred sudom i kroz taj postupak zastupaju interese žrtve. Stoga je učestalo mišljenje da ženi, s obzirom na to da je u postupku u ulozi oštećene, nije potreban advokat ili advokatica. Međutim, prateći postupke i slušajući iskustva žena koje su kroz postupke prolazile, same uviđamo da su zastupnici žrtava često pasivni u postupku i da izostaje komunikacija sa žrtvom, u smislu informisanja. Stoga ženama uvijek savjetujemo da zatraže pomoć advokata ili advokaticе, bilo posredstvom naše organizacije, bilo posredstvom službe za besplatnu pravnu pomoć koja funkcioniše u sklopu osnovnih sudova u Crnoj Gori.

Iz svega navedenog jasno je da sistem pravne zaštite žrtava rodno zasnovanog nasilja u Crnoj Gori nije dovoljno efikasan i ne pruža sigurnost. Razlog tome su česti patrijarhalni obrasci, rodni stereotipi i predrasude koje imaju zaposleni u pravosuđu, koji su dužni da obezbijede pravnu pomoć žrtvi. CŽP se aktivno zalaže za stvaranje nulte tolerancije na rodno zasnovano nasilje. Smatraju da je neophodna edukacija stručnog kadra, ali i djelotvorna kaznena politika prema onima koji prave propuste u radu sa žrtvama. Takođe treba raditi i na dodatnom psihološkom i ekonomskom osnaživanju žrtava, kako bi se ohrabrile da prijave nasilje nadležnim institucijama. O problemu pravne zaštite žrtava rodno zasnovanog nasilja CŽP govori glasno na protestima, javnim raspravama, saopštenjima i reagovanjima. Otpor ovakvom društveno nametnutom djelovanju institucija pokazuju i kroz radionice sa zaposlenima u pravosuđu. Za rješavanje ovog problema neophodan je edukovan kadar, ali i podrška u javnoj sferi kroz obrazovanje o rodno zasnovanom nasilju.

Jan.

Vala, Ljeposava

Tko?

Crnogorska satirična i humoristična *Facebook* stranica koja je započela sa prikupljanjem svjedočanstava stotine žena koje su proživjele neugodna i seksistička iskustva u ginekološkim i drugim liječničkim ordinacijama. Cilj je podizanje svijesti o postojanju problema i da se javno prikaže kako verbalno i fizičko ponižavanje pacijentica, nepoštivanje ljudskog dostojanstva i fizičkog i psihičkog integriteta pacijentica te korupcija u zdravstvu ukazuju na sistem koji štiti nasilnike i koji im dozvoljava da nekažnjeno koriste poziciju moći.

Gdje?

[Facebook](#)

[Instagram](#)

Udruga B.a.B.e. i osvetnička pornografija

Hrvatska feministička organizacija u travnju 2021. je predložila da se u izmjenama Kaznenog zakona osvetnička pornografija uvrsti kao kazneno djelo. U međuvremenu nadležno ministarstvo je odlučilo da u Kazneni zakon uključi novi član 144.a, kojim se definiše i novo krivično djelo zlorporaba snimke spolno eksplicitnog sadržaja. Iako se pojam osvetničke pornografije najviše vezuje za odnos s bivšim partnerima, žene se ucjenjuje i materijalima koji su snimani ili fotografirani bez znanja žrtve: u intimnim situacijama, prilikom seksualnog zlostavljanja, i dok je žrtva bila pod utjecajem alkohola ili droga, te hakiranjem uređaja žrtve iz kojih se mogu preuzeti foto i video materijali koji nisu bili namijenjeni za slanje itd. Osvetnička pornografija kažnjava se u mnogim zemljama, među kojima su i susjedna Slovenija i Italija.

Gdje?

<https://babe.hr/>

Seksualno uznemiravanje na fakultetima i inicijativa *Nisam tražila*

U veljači 2021. više od 60 zagrebačkih studentica i studenata Dramske akademije, Likovne akademije, Veterinarskog, Filozofskog i drugih fakulteta podnijelo je prijavu protiv svojih profesora koje optužuju za seksualno uznemiravanje. Prijave su potaknule mučne ispovijesti studentica koje su bile seksualno uznemiravane na fakultetima u regiji, među kojima je veliki odjek pronašla ispovjest srpske glumice Milene Radulović. Mnoge ispovijesti podijeljene su na *Facebook* stranici inicijative *Nisam tražila*.

Gdje?

[Facebook](#)

Prosvjed protiv osvetničke pornografije u Skopju

U veljači 2021. je u Skopju organiziran prosvjed u kojemu se pozvalo na kažnjavanje osoba koje su na *online* forumima i grupama bez dopuštenja podijelili fotografije, video snimke i brojeve telefona žena, među kojima su bile i maloljetnice. Prosvjednici su također pozvali na uređenje zakona kojima se osvetnička pornografija i internetsko nasilje nad ženama propisno kažnjava. Internetski forum „Javni salon“ sa više od 7.000 članova je zatvoren, a četiri su osobe uhićene.

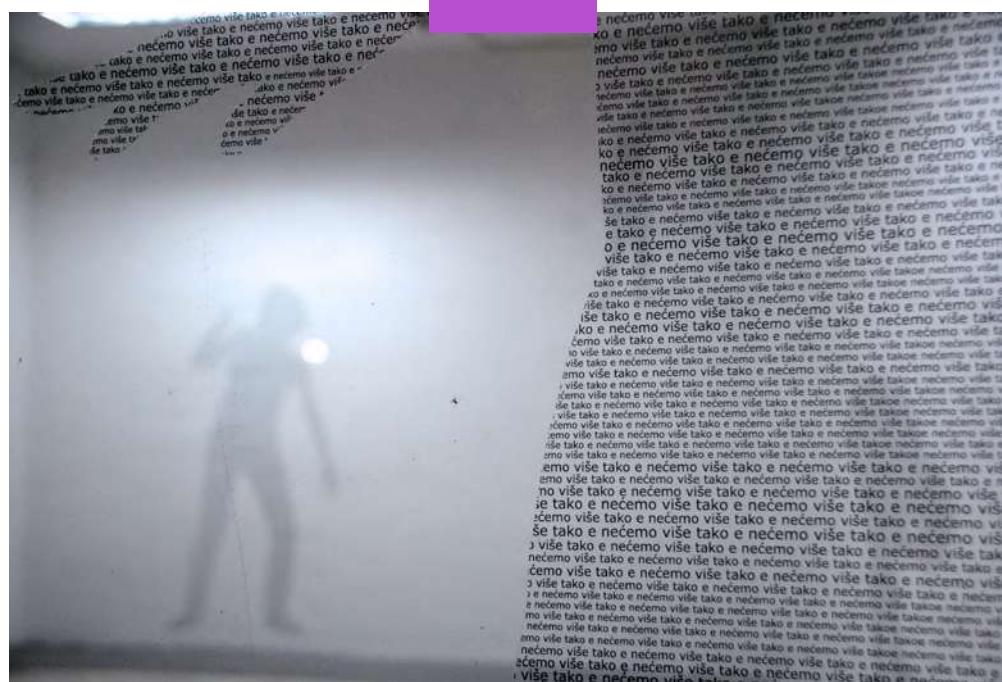
Na edukacijama za konsultantkinje za rad sa ženama koje su preživjele traumu muškog nasilja naučile smo da saslušamo ženu koja zove i da verujemo njenom iskazu, da joj damo podršku da uvidi da nije kriva ni odgovorna za nasilje, niti da je nasilje koje preživljava njena krivica i sramota. Da joj pomognemo da razmotri moguće izbore i da izabere ono što želi. Da je ohrabrimo da veruje sebi, u sebe i osvesti svoje pozitivne osobine. Da izađe iz logike žrtve i proaktivno pristupi procesu traženja načina da izađe iz nasilne situacije. Naučile smo i koje institucije mogu da pomognu i na koje načine, kao i kako da žene naprave sigurnosni plan ako su u opasnim situacijama. Naučile smo i to da je potrebno vreme da se sa ženom koja poziva izgradi odnos poverenja, a za to je potrebno mnogo poziva. Mnogo poziva podrazumeva i mnogo vremena provedenog u razgovoru sa ženom, a baš je vreme, da apsurd bude veći, ono što nemate tokom pandemije i *lockdowna*.

Mnogo žena će biti zatvoreno u kućama/stanovima sa svojim nasilnicima od 0 do 24 h i neće imati prilike da se jave. Krilatica „dome, slatki dome“ će se, za neke među nama, pretvoriti u najnebezbednije mesto. U zatvore. Tamnice. A te „neke među nama“ su naše komšinice, sestre, tetke, ujne, učiteljice, drugarice, prodavačice iz kioska na uglu, konobarice iz omiljenog kafića, ljubazne bibliotekarke koje nam preporuča knjige za koje nikad nismo čuli ili pijačarke koje nam sačuvaju najbolji komad sira, jer znaju da ćemo doći. One su i bezimene radnice u fabrici na obodu grada, ali i uspešne žene koje vidimo u lokalnim novinama... One su žene koje srećemo svaki dan svuda gde se krećemo.

Svima njima treba podrška, pomoć i osećanje da nisu same. Redovno SOS dežurstvo je od 17 do 20 časova, „zvanično“ ponedeljkom i četvrtkom, nas konsultantkinja je nekoliko, pa se smenjujemo. Banalna tehnička mogućnost da preusmerimo pozive iz kancelarije na naše kuće i stanove daje nam dragocenu mogućnost da se javljamo na telefon i nakon ta tri sata. I sutradan. I dan posle. I dan nakon toga, sve dok neka druga koleginica ne preusmeri pozive na svoj broj i tako preuzme dežurstvo.

Kako izgleda poziv na SOS broj?

Nekad je sve što čujemo zvuk spuštanja slušalice. Nekad čujemo tišinu, pa malo ćutimo zajedno, jer tišina bude lakša ako se ćuti sa nekim ko je razume. Nekad bujica reči krene nezaustavljivo, pa je pustimo da buja dok se sama ne smiri. Ponekad čujemo široke uvode, objašnjenja i pravdanja

Ivana Smiljanić, "Zapamtićeš ti mene",
detalj instalacije, foto: Jelena Radić

zašto se zove, pa kad se završe odgovorimo da je to sve u redu i da je OK što nas zovu. Nekad priča krene teško i polako, a nekad odmah, kao da se znamo lično, ceo život. Svaka je priča ista kao prethodne, a opet jedinstvena i lična.

„Ja ne mogu da pričam“, čujem šapat sa druge strane žice, „jer je on tu, u sobi pored, spava.“ Proveravam odmah da li ima oružja u kući, pa odahnem kad kaže da nema. Pitam je kako bismo mogle da komuniciramo. „Samo preko WhatsApp-a“, kaže. Podsetim je da tada mora da mi da svoj lični broj i da ću verovatno saznati njeno ime. Kaže: „Nije ni bitno, nisam ja iz“, pa reče ime mog mesta. „I ja sam iz malog mesta, tamo se svi znamo, zato sam izabrala ovaj broj.“ Pričamo porukama. Ujutro. Podne. Kasno poslepodne. Uveče. U ponoć. Danima. Kad ona ugrabi priliku. Kad ode u WC, da baci đubre. Kad on zaspi.

A njena priča, različita, a jednaka sa stotinama drugih, ide ovako: ostala je bez posla još pre pandemije, ima dvoje male dece i muža, koji voli da popije, a tada postaje nasilan. Posao mu je pod znakom pitanja i imaju kredit. Podstanari.

„Sad kad smo stalno zatvoreni, on non-stop pije jer je pod stalnom tenzijom, zbog svega.“ Ona nema gde da ode. Nema ni novca da iznajmi stan. Uzeće joj decu ako se razvede. Pitam za Centar za socijalni rad ili sigurnu kuću.

Kaže: „Kovid je, zatvoreno, pitala sam već.“

Prolazimo zajedno kroz opcije koje joj stoje na raspolaganju. Porodica „bi me verovatno prihvatila nazad“, ali se ona boji da ode od muža, jer se plaši da će joj „sud oduzeti decu pri razvodu“. Zato ona svesno bira da ostane u nasilnoj situaciji. Štiti decu, jer „samo mene imaju“. Pitam zašto je zvala Centar za socijalni rad; kaže: „pa ako postane baš jako gadno, da znam gde da pobegnemo“.

Razmišljam koliko je udaraca i boli sadržano i istrpljeno u „baš jako gadno“ pre nego što ona odluči da ode? Nemam odgovor.

Šta mogu da uradim za nekog ko postoji samo u mom telefonu i živi na nekoliko stotina kilometara od mene? Osetim da ne mogu da uradim ništa, a znam da je, tamo negde, zarobljena žena koja dobija batine svaki dan sa dvoje male dece.

Vrtim po glavi sve čemu su me učile instruktorke i što sam čitala po knjigama da se u takvim situacijama radi. Da se kaže. I dok pokušavam da savladam dolazeći napad panike, ništa mi više ne pada na pamet. Osećam se beskorisno i poraženo. Čemu sve ovo? Čutim.

„Meni znači i to što si ti tu, pa znam da nisam sama.“

To je to! Smisao našeg posla.

Nisi sama. Ima nas mnogo koje smo tu za tebe.

Ivana Smiljanić, IGRAM IGRAM IGRAM, Zagreb, Močvara, 2012. foto: Sara Moritz

Iz ugla adiktologinje: pandemija, ovisnost, rodno uvjetovano nasilje

Jadranka Hübler

Zdravstvena samradnica, jedna od 78% žena od ukupnog broja zaposlenih u hrvatskom zdravstvenom sustavu. Volim svoj posao psihijatrice i adiktologinje. Dio sam „malog kruga velikih ljudi“ u Dnevnoj bolnici za ovisnosti, bolnice na kraju glavnog grada. Psihoterapijski rad naša je svakodnevnica. „Iza svake ovisničke priče stoji bol, stoji ranjenost“, rekla bi kolegica iz tima. Zajedno s pacijenticama i pacijentima terapijske zajednice činimo „tim od struke“ i „tim od iskustva“. Trudimo se kreirati kontekst povjerenja i podrške potreban da bi se priželjkivana promjena dogodila. Kako se životi naših pacijentica i pacijenata mijenjaju, mijenjamo se i mi; proces je uvijek recipročan.

U četvrtom smo valu pandemije koja je u godinu i pol dana promijenila gotovo sve ono što smo mislile da znamo o životu, onome čime se bavimo te o nama samima. Pandemija je čak uspjela promijeniti i okoštali zdravstveni sustav. Granice našeg unutarnjeg svijeta su se pomicale u svim smjerovima dok smo boravile u kaotičnom sustavu pokušavajući stvoriti neku novu platformu pomoći jer je stara malo po malo nestajala. Pandemija je, na globalnoj razini, snažno utjecala na povećanje trošenja alkohola, kanabisa te lijekova za smirenje i spavanje, a dugotrajan stres jedan je od ključnih prediktora za razvoj ovisnosti. Sve nam se više osoba javljalo po prvi puta tražeći pomoć, a svakodnevni kontakt nužan za održavanje odnosa u terapijskoj grupi više nismo mogle omogućiti. Počele smo koristiti *online* platforme, što se pokazalo izuzetno kompleksno u radu s osobama koje se nose i bore s ovisnostima.

Preko *online* instrumentarija voajerski smo zavirile u njihove živote, u dnevne sobe i kuhinje. Ta izravnost sudjelovanja u obiteljskim životima donijela je ponekad izravnu, neprofiltriranu, grubost realnosti. Tijekom razgovora uhvatila bih se nekih detalja iz pozadine, govora tijela, straha, nelagode oko otkrivanja nekih bolnih detalja.

Samoizolacije i mjere zatvaranja su za neke naše pacijentice ili partnerice pacijenata donosile nepodnošljivo puno vremena u kućanstvima gdje se nisu osjećale sigurnima. Dom kao sigurno mjesto, kao utočište, upitna je sintagma za osobe koje su tijekom *lockdowna* nastavile živjeti na mjestima gdje su godinama prije liječenja proživljavale tjelesno ili emocionalno nasilje. Kada bi nasilnici napokon otišli, ostavljali su im tragove podsjećanja na sve ono što ih je godinama povređivalo. Mjesecima smo slušale jednu takvu priču, a preko ekrana promatrale i pitale se koji detalji ju vraćaju na ta mračna mjesta. Nije se mogla odseliti, nije imala te mogućnosti. Pitam se koliko su ovakve priče slične ili različite na Balkanu, u Indiji ili Južnoj Americi. Nasilje je globalno i pandemija je globalna, a mi smo izgleda nespremne za oboje.

Pandemija nas je iscrpila na različim razinama, od tjelesne, emocionalne, duhovne, socijalne i egzistencijalne. Potresi su svemu dodali još jednu dimenziju iskušnosti. U to vrijeme, u ožujku prošle godine, padao je snijeg na dan potresa, a neke od nas provjeravale su ima li još Sljemena povrh Zagreba. Zvučalo je razumno to činiti jer je sve (bilo) moguće. Pandemija i potresi su nas snažno takli tamo gdje smo najranjivije, ponekad u same epicentre trauma. Naše pacijentice često su bile žrtve nasilja tijekom života i nose brojne ožiljke. Zadnjih godinu dana nesigurnost se uvukla duboko i otvorila mnoge stare priče. Krize u pravilu retraumatiziraju. Na terapijskim grupama smo slušale, suosjećale i osnaživale dok su se priče cijedile u krugu povjerenja.

Jednu četvrtinu članova naše terapijske zajednice čine žene. Često su višestruko stigmatizirane, od strane društva, neposredne okoline i članova obitelji. Žene su uvijek „krive“ što su razvile ovisnost, posebice ukoliko imaju djecu. Tada ih se još agresivnije osuđuje. To su razlozi zašto se teže odlučuju potražiti pomoć. Nedavno je jedna pacijentica pod pritiskom napustila terapijsku grupu jer je „njezin posao“ odgajati troje male djece, kako joj je od strane obitelji supruga rečeno. U pandemiji sustavi pomoći još su nedostupniji ženama.

Najveći teret pandemije nose žene radeći u velikoj većini u najosjetljivijim sektorima kao što su zdravstveni, socijalni, obrazovni i uslužni. Pod vizirima ćete najčešće vidjeti ženu. Zdravstvene radnice su tijekom pandemije češće bile žrtve nasilja negoli ranijih godina. Čitam o kolegici iz [indijske provincije](#), koju su kamenovali jer je s timom provodila testiranje na COVID-19. Piše da se sutradan vratila na teren.

Još ćemo dugo razgovarati i raspravljati o sjenama koje će ostati za pandemijom, no naučile smo koliko su nam važni odnosi, suosjećanje i drugarstvo tima. Kaos nas natjera na kreiranje novih načina preživljavanja kako za naše pacijentice, tako i za nas same. Nismo idealne terapeutkinje, ali smo tu i one to znaju.

Djevojački život isprepleten nasiljem

Barbara Matejčić

Kako današnje mlade Romkinje shvaćaju i prepoznaju rodno uvjetovano nasilje te koja su njihova iskustva nasilja? Polazeći od tih pitanja, motivirana neimanjem izravnog uvida u taj aspekt djevojaštva današnjice, a koje u Hrvatskoj nije pokriveno ni istraživanjima, našla sam se s dvije djevojke koje poznajem od ranije. Novinarka sam i dugi niz godina pišem o, među ostalim, pravima romske nacionalne manjine, naročito o obrazovanju, no osim o socioekonomskim uvjetima u kojima odrastaju i žive mlade Romkinje, ne znam puno o drugim aspektima njihove svakodnevice, posebno ne o rodno uvjetovanom nasilju. Ta je tema, kao uostalom i kod ne-Romkinja, tabuizirana, a zbog, često, života u malim prostorima s višečlanim obiteljima u segregiranim romskim naseljima, otežano je uspostaviti međusobno povjerenje i nasamo razgovarati s mladim Romkinjama.

I ove obje djevojke s kojima sam razgovarala su odrasle u romskom naselju, ali su obje iz naselja otišle zbog obrazovanja, i za to imale podršku obitelji. Obje žive samostalno u većem gradu, obje imaju bitno veći stupanj obrazovanja nego u prosjeku njihove romske vršnjakinje. Jedna je osamnaestogodišnjakinja i kao odlična učenica završava četverogodišnju srednju školu s namjerom da upiše fakultet. Nju ću zvati Nada. Naime, rekla sam im da u razgovoru sudjeluju anonimno, kako se ne bi neželjeno izlagale, a i kako bi bile slobodnije u razgovoru. Druga – zvat ću je Lidija – završila je četverogodišnju srednju školu, ima 25 godina i stalan posao. Toliko sam o njima znala, kao i da su samosvjesne, pametne i ambiciozne, no o tome kako percipiraju nasilje i kakvo iskustvo nasilja imaju te jesu li spremne o tome govoriti bez ustezanja, nisam imala nikakvog saznanja.

Je li im kada rečeno da su glupe? „Bezbroj puta!“

Našle smo se nasamo u privatnom okruženju i odmah se ispostavilo da su vrlo otvorene, možda upravo zbog uvjerenja da njihovo iskustvo nije iznimka, već da ga dijele s drugim curama. Također se brzo pokazalo da su upoznate s različitim oblicima rodno uvjetovanog nasilja, mada o tome u okviru institucionalnog ili vaninstitucionalnog obrazovnog sustava nisu bile educirane. Jednako kao i moja generacija prije trideset godina, prepuštene su same sebi, prijateljicama i medijima/društvenim mrežama.

Počela sam s pitanjem je li im ikada rečeno da su glupe. Obje su bez razmišljanja uskliknule: „Da!“, a Nada je dodala: „I to bezbroj puta. I od mame i od tate. Od tate češće, tipa: 'Što ti je, glupa glavo?', ' "

'Što si tako glupa?'" Lidiji su to također govorili roditelji, najviše kada su je uspoređivali s uspješnijim đacima u školi, a i bivši dečko joj je znao govoriti da je „glupo žensko“, da ga je nedostojna, da je ružna, da je neće odvesti u restoran jer ne zna upotrebljavati pribor za jelo, da nikada neće „izaći iz svijeta manjine“, mada je i sam po ocu Rom. Drugi su njezinim roditeljima govorili da se ne isplati ulagati u školovanje ženske djece jer će ionako rano zatrudnjeti. Roditelji su je pak savjetovali da ne ide u strukovnu srednju školu jer je, smatrali su, kao Romkinju u tim tercijarnim djelatnostima nitko neće htjeti zaposliti. „Tko bi jeo kada bih ja servirala hranu? I da stavim petsto rukavica na ruke, ljudima bi se gadilo“, kaže Lidija.

„Drpanje“, „dick pics“ i neželjeni seksualni komentari

U okviru škole – što se tiče i nastavnika/ica i učenika/ica – Nada se osjeća ravnopravnom, nema dojam da ju se manje poštuje, sluša ili uvažava, iako nije sigurna da možda nije osvijestila drugačiji tretman, da ga je „normalizirala“, kako kaže. Lidija pak prepričava kako je nedavno na poslu tražila alat kako bi ispustila zrak iz radijatora koji nije dobro grijao; to ju je otac naučio raditi. Rečeno joj je da će upropastiti radijator i da pričeka majstora. Uzvratila je da je podcjenjuju te sama nabavila alat i obavila taj sitan popravak. Kolege na poslu joj znaju upućivati izravne neželjene seksualne aluzije i komentare (nedavno ju je jedan pitao bi li „na koljenima za novac popušila tom i tom“), s čim se ona borbena obračunava, mada misli da ne smije biti „preosjetljiva“.

Nada je doživjela i u osnovnoj školi od vršnjaka, i na ulici od neznanaca „drpanje“, Lidija nije. Nada je dobivala na društvenim mrežama i „dick pics“ i seksualne komentare od nepoznatih muškaraca. Lidija nije. „Ne uznemiravam se oko toga, već mi je postalo normalno da ima retardiranih ljudi, svaka druga cura koju znam to dobiva“, kaže Nada i navodi da na *TikToku* popularnim curama čak i sasvim mali dječaci – jedanaestogodišnjaci, dvanaestogodišnjaci – znaju pisati uvredljive komentare na rodnoj osnovi.

Ucjenama i fizičkim nasiljem do seksualnog odnosa

Obje su bivši partneri ucjenjivali za seksualne odnose. Lidiji je prijetio da će poslati njezine privatne fotografije i snimke razgovora njezinom poslodavcu ako se ne bude seksala s njim, s tim da, kaže, ona ni nema nage fotografije upravo zbog rizika da je netko time ucjenjuje. Također je dvaput na nju fizički nasrnuo kada je odbila seksualni odnos s njim jer joj se spavalo.

Od Nade je bivši dečko tražio da mu šalje „nudes“, u protivnom je prijetio da će prekinuti vezu. Tražio je od nje i da ima s njim dijete iako ona nije htjela. Nije htio kupovati kondome i ejakulirao bi u nju bez njezinog znanja i pristanka. Također joj je branio da se školuje u drugome gradu, optuživao ju je da

se tamo „kurva“. Nije mu htjela „dati zadovoljstvo da ima kontrolu nad njezinim životom“ i ostavila ga je. Lidiji je jedan partner tijekom odnosa skinuo kondom, a da joj to nije rekao.

Nada je danas u friškoj vezi s dečkom koji je poštuje i podržava. Lidija je solo.

Batine zbog gubitka nevinosti

Obje znaju za dogovorene brakove u romskoj zajednici. Kažu da se to događa curama za koje se smatra da su „ukaljale obiteljsku čast“. Dovoljno je da se u naselju počne govorkati loše o curi, pogotovo o njezinom „moralu“ i pogotovo ako tračeve šire stariji, jer se njima vjeruje. Onda se curu uda za nekoga tko bi inače teže našao partnericu. Kažu i da se nevinost još uvijek provjerava i dokazuje, da je „kao suho zlato“. Kada bi se one udale za nekoga iz romskog naselja, očekivalo bi se da pokažu krv na plahti starijim ženama. Ta plahta se onda čuva kao dokaz. Kada je Nadin otac saznao da je „izgubila nevinost“, pretukao ju je. „Na mrvo ime“, kaže. Posebno joj je zamjerio što nije donijela plahtu. Za njih je to bilo „kaljanje časti“, a za nju su to „gluposti“. Kada je Lidiju mama pitala za plahtu, rekla joj je da će joj kupiti koju god hoće, „pamučnu, svilenu, poliestersku, može i crvenu i ispranu“.

*

Naravno, ovi su uvidi i iskustva Nadini i Lidijini, ne reprezentiraju nužno iskustva njihovih vršnjakinja, bile one Romkinje ili ne, ali ukazuju na to koliko je djevojački život isprepleten s nasiljem. Ohrabrujuće je da Nada i Lidija svoja iskustva ne obavijaju šutnjom, sramom i vlastitom krivnjom te da ih bez otklona razumiju kao posljedicu patrijarhata.

Borba protiv rodno uvjetovanog nasilja kroz rad s mladima

Branimira Penić

Javni prostori kao prostori straha

Uznemiravanje žena na javnim mjestima često se trivijalizira ili smatra neizbježnim dijelom javnog života, međutim ono umanjuje osjećaj sigurnosti te onemogućava punopravnu društvenu participaciju žena, čime značajno doprinosi širem društvenom problemu neravnopravnosti i diskriminacije žena ([Horvat i Perasović Cigrovski](#), 2014). Postojeća istraživanja u Hrvatskoj i svijetu koja se bave temom rodno uvjetovanog nasilja pokazuju da je veliki broj žena doživio neki oblik uznemiravanja na javnom mjestu. Istraživanje Ženske sobe na uzorku od 1491 žene ([Mamula](#), 2006) utvrdilo je kako je 55% žena u Hrvatskoj doživjelo neželjene seksualne primjedbe i vulgarne ponude, a 43% neželjeno dodirivanje tijela.

Žene u Hrvatskoj i regiji čitavo su ljetu dijelile svjedočanstva o seksualnom uznemiravanju i zlostavljanju koje su doživjele u javnom prostoru, koristeći hešteg [#ženeujavnomprostoru](#). Većina svjedočanstava pod ovim heštegom koja su žene javno dijelile imala su dva nazivnika ([Živković](#), 2020):

- 1 Manjak podrške. Žene koje su doživjele seksualno nasilje nisu imale podršku okoline, ni u trenutku dok se nasilje događalo, niti kasnije, kada su o nasilju progovorile – ako uopće jesu.
- 2 Nasilje je većinom prošlo nekažnjeno. Na taj način nasilje, umjesto društveno neprihvatljivog ponašanja koje se sankcionira, služi kao upozorenje, služi za izazivanje straha i betoniranje poretka od kojeg sustav profitira.

[Analiza objava](#) pod heštegom [#ženeujavnimprostorima](#) pokazala je da je najčešće spominjana riječ u objavama upravo riječ **strah**. Očito je da se činom nasilja za žrtve (koje su najčešće žene) javni prostori pretvaraju u prostore straha. U nastavku teksta ćemo prikazati kako se rad s mladima na lokalnoj razini može koristiti kao sredstvo pretvaranja prostora straha od rodno uvjetovanog nasilja u prostore otpora rodno uvjetovanom nasilju.

Kako rad s mladima može prostore straha pretvoriti u prostore otpora?

Mladi prilično realno procjenjuju društvene probleme i ograničenja svoje generacije, kao i svoje marginalno mjesto u društvenom i političkom životu na lokalnom i nacionalnom nivou, pa i prilike za aktivan doprinos svojim zajednicama. Imajući u vidu navedeno, nije iznenađenje da je participacija mladih općenito na niskoj razini te da dvije trećine mladih nije uključeno niti u jednu udrugu ili skupinu (Ilišin, 2006). Stručnjaci/kinje smatraju da je upravo rad s mladima odskočna daska za strukturiranje volontiranja i djelovanje u zajednici za zajednicu, odnosno za aktivnu participaciju mladih u zajednici. Rad s mladima može djelovati i kao instrument otpora i borbe za prava ugroženih skupina.

{Mišljenja iz prakse}

Isječak iz intervjua – Pitanje: Na koji vas je način (ako vas je) sudjelovanje u aktivnostima neformalnog obrazovanja osnažilo za progovaranje o ovim temama?

Aktivnosti neformalnog obrazovanja omogućile su mi da razvijem svoju bazu znanja i iskustava. Pritom prvenstveno mislim na širenje vokabulara i razumijevanje problematike, što je izravno osnažilo moju komunikaciju u sferi ovih tema. Sada bez zadržke i s većinskim razumijevanjem materije mogu govoriti o rodnoj (ne)ravnopravnosti ili se aktivno uključivati u razgovore iz kojih mogu još više učiti i saznavati. (L. S., 26)

Svoj način filtriranja misli i što me muči općenito sam našla u izražavanju kroz umjetnost i streetart te sam tako i kroz neke aktivnosti neformalnog obrazovanja shvatila da ako već imam nekakav alat s kojime baratam, mogu i prenijeti nekakvu poruku. Na taj način kroz svoj art mogu ohrabriti sebe, druge, progovoriti o nekim situacijama koje me muče, koje muče druge, poslati nekakvu pozitivnu poruku i ohrabriti one koje volim, a i one koje ne znam. Shvatila sam da progovoriti o temama o (ne)ravnopravnosti tj. cjelog spektra aktivizma je i rad na sebi. (N. K., 35)

Neformalno obrazovanje prvenstveno mi je pomoglo da postanem svjesna nejednakosti u društvu, a zatim i da me osvijesti koliko su ove teme česte u mojoj bliskoj okolini. Potaknulo me je na snažno promišljanje o položaju svake žene u društvu, motiviralo me da radim na promjenama i da djelujem, ali i da otvoreno progovaram o postojanju nejednakosti s kojima se žene nose. Ono mi je omogućilo da steknem znanja o ovoj tematici i da osvijestim kakve posljedice ova problematika može ostaviti na osobu, a potom i na društvo u cjelini. Kroz aktivnosti neformalnog obrazovanja stekla sam mehanizme i metode progovaranja o rodnoj (ne)ravnopravnosti i rodno uvjetovanom nasilju te naučila kako te iste mehanizme prenositi na druge kako bi i oni progovarali o ovim temama. (V. G. S., 33)

Kapacitet mladih za jasno sagledavanje društvenih problema i pokretanje pozitivnih promjena u lokalnoj zajednici prepoznale smo kroz svakodnevni rad s mladima u jednoj mladoj karlovačkoj udruzi *DrONE*. Cilj naše udruge je osnažiti mlade u različitim područjima, a osobito za aktivno sudjelovanje u svojoj zajednici. Kroz naš rad u lokalnoj zajednici osvijestile smo potrebu mladih da u svojim zajednicama učine nešto vidljivo i s konkretnim rezultatima, da snažnije uključe i osvijeste građane i građanke o temama koje su im bitne, ali i da imaju prostor za kreativno izražavanje. Na taj je način nastala ideja za projekt „Ofarbaj Karlovac“, koji kroz korištenje javnog prostora, odnosno zidova karlovačkih ulica, omogućuje mladima da kroz kreativni izričaj prostore straha pretvaraju u prostore otpora.

Iako se borba protiv rodno uvjetovanog nasilja vodi na više frontova, smatram kako je javni prostor izvrstan alat i ring za osvještavanje građana_ki iz razloga jer je svima dostupan i jer pripada svima (osim imena ulica i trgova, oni pripadaju gotovo samo muškarcima). (J. R., 31)

Javni prostori su mjesta na kojima mnoge žene, LGBTIQ osobe ili pripadnice/pripadnici nekih drugih manjina i dalje prečesto doživljavaju diskriminaciju, različite oblike nasilja i uznemiravanja. Javni prostori, kao i privatni, trebaju biti mjesta slobodna i otvorena za sve osobe što nažalost još uvijek nije praksa. Ponovno osvajanje javnih prostora koji su nesigurni za primjerice žene pokazuje kako aktivistkinje i aktivisti odbijaju prihvatiti izbacivanje ili odbijanje prisustva žena u njima. Upravo iz tih razloga je pokrenuto održavanje noćnih marševa za 8. mart kojima svjedočimo ne samo u Hrvatskoj, nego i u Turskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji i slično. Nadalje, označavanje pločnika kao slobodnih mjesta za ljubljenje (u Zagrebu), a na kojima je poznato da su pripadnice/pripadnici LGBTIQ zajednice doživjele/i nasilje, isto tako pokazuje snažno odbijanje izguravanja onih koje se doživljava kao „drugačije“ iz javnog prostora. Javni prostori trebaju biti pozitivno ogledalo našeg društva i ne bismo trebale/i tolerirati prisutnost govora mržnje, nasilja, diskriminacije i odbijanja u njima. Oni u konačnici trebaju biti slobodni i otvoreni za sve nas, jer ako u javnom prostoru toleriramo nasilje i uznemiravanja, ono se vrlo vjerojatno još i više akumulira i događa unutar naših privatnih domova, škola ili na radnim mjestima. (J. T. K., 33)

Javni prostori su vidljivi i tu se može utjecati na bilo koga neovisno o njihovom nivou znanja o tim temama, bili oni informirani o tome ili ne. Povećanje vidljivosti tema o rodno uvjetovanom nasilju je pozitivna stvar iz razloga što smanjuje stigmatu o toj temi, i povećava svjesnost. (R. D., 23)

Da, javni prostor (trgovi, ulice, parkovi i sl.) se može koristiti kao alat za osvještavanje građana_ki o rodno uvjetovanom nasilju kroz community art prakse i participativne aktivnosti u javnom prostoru (guerilla marketing kampanje, javne intervencije, zagovaračku i aktivističku umjetnost). Javni je prostor, osobito nekoliko godina unazad, prepoznat kao idealna

infrastrukturna platforma za vizualne i performativne prakse s naglaskom na sadržaje koji apeliraju na različite društvene probleme. (A. Ž., 27)

Kroz sudjelovanje u projektu mladi su ujedno doprinijeli rješavanju dva problema koje su prepoznali u svojoj zajednici: prvi je postojanje natpisa koji sadrže govor mržnje na zidovima karlovačkih ulica, a drugi je neosvještenost o rodno uvjetovanom nasilju. Potičući potrebu mladih da doprinose reprezentativnosti grada, ali i da grad učine inkluzivnijim i sigurnijim mjestom za život, mladi su uklonili natpise s govorom mržnje sa zidova karlovačkih ulica i istovremeno progovarali o njima bitnim temama – poput rodno uvjetovanog nasilja.

Tema rodne (ne)ravnopravnosti mi je važna iz više razloga. I sam sam pripadnik (LGBTQIA+) manjine, pa sam i sam u više navrata osjetio i doživio neravnopravnost i nasilje te razumijem osjećaje ljutnje, nemoći, straha i nepravde koji mogu proizaći zbog toga što je netko odlučio da nemam pristup pravima zbog toga što se po „određenoj osnovi“ razlikujem od većine populacije. Osim toga, često sam svjedočio tome da su ili žene (kolegice na studiju, na poslu) stavljene u neravnopravan položaj, ili da sam ja, samo zato što sam muškarac, bio u jasno povoljnijem položaju (naročito kao student socijalnog rada), što me također ljuti jer se radi o pripisanoj prednosti, koja ničim nije zaslužena. Svjestan sam vlastite privilegiranosti te sam motiviran za to da i sam mogu pridonijeti izgradnji ravnopravnog društva. Van osobnog iskustva, puno puta sam slušao priče majke, tetke, prijateljica, poznanica i kolegica koje su proživljavale i proživljavaju diskriminaciju na radnom mjestu, seksualno uznemiravanje i nasilje u vezama, na ulici, dvostruke standarde i očekivanja. Ukratko, pitanja vezana uz rodno uvjetovano nasilje i neravnopravnost me ljute, a osjećaj ljutnje je dobar motivator za akciju. Znam da mogu pridonijeti barem malo promjeni te osjećam odgovornost i dužnost za djelovanje. (J. R., 31)

Iako su teme rodne ravnopravnosti unazad nekoliko godina adresirane kroz različite medije, rasprave, prakse i kampanje, spolni su stereotipi i (ne)svjesna spolna pristranost duboko ukorijenjeni u društvu. Smatram da je kontinuirano zagovaračko i aktivističko bavljenje ovim temama nužno za suzbijanje neravnopravnosti te uspostavljanje opće društvene kohezije i gospodarskog rasta u kontekstu zapošljavanja. Rod je čimbenik koji utječe na živote ljudi u kontekstu kvalitete života i društvenog uključivanja, baš poput dobi, klase, etničke pripadnosti ili razine obrazovanja. Njegovanjem kontinuiteta u raspravi i osvještavanjem rodne (ne)ravnopravnosti u različitim životnim segmentima zagovara se i uspostavljanje politika kojima se doprinosi mijenjanju cjelokupnog sustava. (A. Ž., 27)

Mladi iz Osijeka, Pule i Karlovca zajednički su istražili lokacije na kojima su natpisi govora mržnje, detektirali one najbliže vrtićima, školama i igralištima i odlučili koje lokacije će predložiti za intervenciju. Intervenciju u ovom smislu predstavlja uklanjanje natpisa koji sadrže govor mržnje tako što se ujedno izgrađuju motivi kojima će se javnost osvještavati o rodno uvjetovanom nasilju i **tehni-**

kom *paste-upa* prekriti govor mržnje. U sklopu projekta proveden je i *online event* „Žene za žene u Karlovcu“, koji je okupio žene Karlovca koje se na različite načine bave osvještavanjem o rodnoj (ne) ravnopravnosti i zalaganjem za prava žena kroz brojne projekte, inicijative i organizacije, kao i jednodnevna radionica o rodno uvjetovanom nasilju i njegovom prikazu kroz umjetnost, pod nazivom „*Farbom protiv mržnje i rodno uvjetovanog nasilja*“. Cilj radionice bio je izrada motiva kojim će se osvještavati javnost o rodno uvjetovanom nasilju i rodnoj ravnopravnosti te zamijeniti natpise govora mržnje. Kroz ovu radionicu mladi su se upoznali s pojavnim oblicima rodno uvjetovanog nasilja i načinima na koje se koristi umjetnost i medije u osvještavanju o istom.

Drugi dio radionice bio je predviđen za izradu motiva koji su „zamijenili“ natpise govora mržnje te su mladi zajednički izradili motive koji su *paste-up* metodom prekrili natpise govora mržnje na dvije lokacije. Projekt još nije dovršen i očekuju se i dodatne aktivnosti u suradnji s mladima, poput obilježavanja „16 days of activism against gender based violence“ u obliku kampanje na društvenim mrežama te prekrivanja natpisa govora mržnje na trećoj lokaciji na principu „bojanke“ u čijem će bojanju sudjelovati i šira javnost. U projektu sudjeluje tridesetak mladih osoba i desetak osoba koje rade s mladima i osjećamo da jačamo nove ambasadorke i ambasadore za borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja.

{Mišljenja iz prakse}

Mlade je važno uključivati u takve aktivnosti jer su to jedini načini direktnog utjecaja na njih – dublje upoznavanje s tematikom, primjeri i rad na toj temi senzibiliziraju mlade pa i oni postaju zagovornici rodne ravnopravnosti. Samim time protiv su rodno uvjetovanog nasilja i djeluju osvještavajuće na okolinu i ostale mlade. (J. C., 23)

Uključivanje mladih u aktivnosti ovoga tipa smatram nadasve bitnim. Kroz svoj dosadašnji rad uočila sam da mladi s kojima radim nisu svjesni rodne (ne)jednakosti, kao niti prisutnosti rodno uvjetovanog nasilja. Također sam uočila da se kod tih istih mladih nakon sudjelovanja u svega nekoliko aktivnosti mijenjala svijest o ovoj temi, postali su osjetljiviji na nejednakosti u društvu, ali i osjetili potrebu da utječu na trenutnu situaciju u društvu. Aktivnosti neformalnog obrazovanja pomogle su tim mladima da osjete kako je ovo tema koja se izravno tiče njih, njihove obitelji, prijatelja, kolega i općenito okoline. Također su im pomogle da postanu svjesni činjenice kako oni uistinu mogu mijenjati okolinu i da promjena kreće od njih samih. (V. G. S., 33)

I zaključak je da...

U ovom smislu kroz rad s mladima, javni prostor (i *offline* i *online*) postaje i alat kreativnog izražavanja, aktivnog sudjelovanja mladih, ali i prostor zaštite ljudskih prava i pružanja podrške ugroženim skupinama kroz umjetnički izričaj. Ukratko, rad s mladima je sredstvo pomoću kojeg prostore straha pretvaramo u prostore otpora.

Cjeloviti intervjui dostupni su na [ovom linku](#).

Praise be, bitches

Nevenka Kapičić

Dozvoli mi da ti preporučim par serija. Uživat ćeš u njima. Ne, neću zamjeriti ako ti se ne svide. Ali znaš, ljudi mi kažu da mi preporuke baš idu od ruke, ne umijem izabrati loše. Tako kažu. A više njih je reklo.

Hajde da krenemo s nečim „laganim“. Čula za *Handmaid's Tale* (*Sluškinjinu priču*)? Ja sam, vidiš, baš zavoljela June. Ima neke izražene crte lica, izgubiš se u njima. A tek kad napravi grč na tom istom licu, počneš da se grčiš sa njom. Znaš, ona je majka, a oteli su joj dijete još u prvoj epizodi. Istrgli iz ruku. Samo zamišljam kako bih da su meni moje. Čupala se koliko je mogla, još pitaš. Ali savatalo je nekoliko, udarili nekim oružjem i ajde sad ti protiv toga. Zbog Hane će preživjeti. Tako joj se zove ćerka. Ali mnogo toga je morala da istrpi. Crveni centar, nekadašnja neka hala, sad sala za uzgoj sluškinja. One kasnije nastavljaju da rađaju po komandi. Dok ih za ruke drže žene. Pardon, Supruge. Ona nju drži za ruke, a komandir siluje. Ne kaže Gilead to tako. On vrši gospodsku, razumije se, ceremoniju. Svetu. Da napravi porodicu. Sluškinja kad i ako rodi, jer toga „zdravog roda“ biva sve manje, ostaje uz bebu malo, a onda nastavlja život, tj. posao u drugoj porodici. Vrijedne su ti te sluškinje, cijeli život im se svede na posao. Ne, ne peru veš, to Marte rade. Čuješ, ona samo rađa. Ču mene, samo.

Znaš li kako se divno Junein lik mijenja. Raste ti žena pred očima. Vidiš da ju je sistem potpuno promijenio. Postaje osoba koja se ne miri. Ni sa čim. Ej, dobija još jednu bebu. Da, da, divno. Još divnije što je prokrijumčari u Kanadu. Elem, Gilead ti je život po ulogama, pod budnim okom sistema. Bukvalno, državni pipci se zovu Oči. Imaš u toj seriji svega. Pa, jes', slagala sam da je lagano.

Ček da stegnem suknju. Ili ona mene. Ne znam. Objema nam je bilo neprijatno. Meni što je nosim, njoj što je komentarisana. Već tri puta za sat vremena. Mora da se tako osjećala i ćerkina majica juče, pomišljam. Dječja majica. Još uvijek dijete koje je nosi.

Ali ima nečeg terapijskog u otporu sluškinja. Saživiš se sa njima. Jednako smišljaš bijeg odatle. Čak i njihove uniforme osjećaš kao svoje. Ne, nije to previše nasilja. Serija oponaša život. Pa, neka se prikaže. Neka se opomene.

Evo mi se jedan obraća sa „lutko“. Rekla bih iz kojeg vijeka je izašao, ali mlad čovjek. Samo mlado koje oponaša staro.

Nego, kad sam već kod mladih tema, nešto novije što bih ti preporučila je *Unbelievable (Nevjerovatno)*. Mini TV serija. Nije vala pitka, teška ko đavo. Ali mnogo dobra. Priča se vrti oko masovnih silovanja, koje niko ne povezuje. Različite države unutar SAD ne komuniciraju međusobno, te se tretiraju kao zasebni slučajevi. Dvije detektivke ukapiraju. Sve vrijeme pratiš jedan od tih slučajeva, Marie Adler. Nevjerovatno, eto ponovih naslov, ali zbilja nevjerovatno da njoj za silovanje, koje je prijavila, policija nije povjerovala. Naprotiv. Kažeš nije toliko nevjerovatno. Pa, jes'. U pravu si. To se stalno dešava. Kažu razmažene što prijavimo.

Taman će nam za koju godinu Gilead uvesti. Da se razmaženost ne raspline. Tako Marie Adler ostade sama. Sa svojim mislima. I osjećanjima.

Uradila je ona šta je mogla da sačuva sebe u cijeloj priči. I to treba da bude apsolutni imperativ. Nego te ti djelovi proganjaju. Ženo, mala sam bila kad su me na igralištu uhvatili njih trojica i ispicali. Nisam znala otkud, kako, ko. Već bio kraj. Nikog oko mene, bez druge djece. Napraviše se da ne vide. Ja ućutah. Ni ocu, ni majci. Nisam imala snage. Čuvala sebe.

Čekaj, lutka mora da doda fajl, sad ću.

E, ako ti se to sviđa, moraš pogledati *The Sinner (Grešnik ili Grešnica, kako ko gleda na našem)*. Pogotovo prvu sezonu. U priči se odmah odaje ko je izvršio ubistvo. Mi znamo da je Cora. Ali zašto? E, to se otkriva. Fantastičan detektiv kopa. On se ne miri sa činjenicom da oni već imaju riješen slučaj. Cora mu traži da ne odustane od nje. I u tom zašto otkrije se kakvu traumu žena živi. Ne bih da ti spojlujem, neću, ali šta su njena sestra i ona doživjele je teško svariti. Potisnula je Cora sve to. I eto, isplivalo na plaži, jednog sunčanog dana, pa izbola momka. Naizgled bezgrešnog momka. Pratiš njeno mirenje sa sudbinom, ali i da ujedno traži pomoć. Traume nam ostanu, znaš. Ne napuštaju. Vučeš ih kao školsku torbu nakon umornog dana. Obješeno ti o ruku, ne registruješ. Samo nosiš. Tek kad ispustiš, osjetiš olakšanje.

Da trpiš, poručuje ti cijeli sistem. Usvojiš još u porodici. Onda to isto od prijatelja. Od šefova. Od partnera.

Može to, do određene ure. Onda više ne ide.

Recimo, *Big Little Lies (Male velike laži)*. Odlična glumačka postavka. Nicol Kidman, Reese Witherspoon, Shailene Woodley, Laura Dern... Žive u nekom bogatom mjestu. Naizgled *picture perfect* život. Onda se postepeno izvlače iz te slike. Otkrivaju nam se iz epizode u epizodu. Prezgodan muž, nasilnik. Žena koja misli da je ljubav koju imaju ljubav. Polako prihvata toksičnost. Polako prihvata realnost. E, a uz sve to gledaš kako se nova žena, koju igra Shailene Woodley, u toj getsbijejskoj sredini bori sa svojim duhom. Prvi utisak o njoj ostalim ženama iz grada je bio da je dadilja. Na njoj ne vrište milioni. Ne vrišti ni to da je bila silovana. Kompleksna priča. Ostala trudna, zadržala dijete.

To isto dijete optužuju da je nasilnik u prvom razredu osnovne škole. Ima na koga, misli se ona. Ali ne, brani sina, vjeruje mu. Raspetlja se to sve na najbolji mogući način. Moraš pogledati. Kad kažem najbolji, nije baš najbolji za sve. Po zaslugama, subjektivno bih ocijenila. Ali kako kaže Commander Waterford, najbolje nije nikad najbolje za sve.

Katarzično djeluje. Vjeruj mi. Kad gledaš kraj, znaš.

Za kraj još jednu da preporučim. Nova je relativno. Čekam drugu sezonu sad. Znaš za onaj #MeToo pokret? Znaš, super. E, ovo ti se vezuje za taj period. Jeste to sjajan pokret. Šta mogu žene sve zajedno kad hoće. E, isto je i u seriji, žene sarađuju. Zove se *The Morning Show* (*Dobro jutro, Crna Goro* je recimo naš pandan). Znači, jutarnji program. Poznati voditelj i voditeljka. Njega optuže da je aktivno prisiljavao žene na seks. Moglo mu biti od pozicije. Koristio slavu. Uslovljavao napredovanjem. Žene se oslobodile, osokolile malo. A on kaže „feministička hajka“.

Tako ti oni nas vide. Isfrustrirane žene. Jer nemamo muža, momka, šta god. Kinematografija ti je puna isfrustriranih žena.

E, takve su i ove. I baš lijepo se to sve nadovezuje na sve Weinsteen tipove. Vidiš patnju, pritiske. Stara je ta priča koliko i zaposlenje žene. Ali vidiš i žene koje kažu da je dosta. Dosta, vala.

Nećeš se pokajati. Pogledaj. Doživi ih kako želiš. Terapija. Informisanje. Zabava. Šta god. Vrijedi tvog vremena.

Ali nemoj da odustaneš. Kako reče Cora. Da nam se ne desi Gilead.

Znaš, nekako doživljam da su u meni, u tebi, sve žene. I u svim ženama smo mi. Blessed we be.

Šta nam Netflix poručuje o rodno zasnovanom nasilju?

Aleksandra Ivanović

Nove tehnologije sa sobom su donele i nove medije. Televiziju, kao nekada najgledaniji medij, zamenile su striming platforme, a najpoznatija među njima – **Netflix**, u poslednjoj deceniji je postala deo svakodnevice za čak 213 miliona pretplatnika/ica širom sveta. Mnoge studije u prošlosti pokazale su da nasilje prikazano na televiziji podstiče ljude na **agresivnije ponašanje**. Kada gledamo filmove na kojima smo odrasli sa ove distance, često možemo u njima da uvidimo scene koje bi danas gotovo sigurno bile označene kao etički neprihvatljive, posebno kada je u pitanju rodno zasnovano nasilje (RZN). Postavlja se pitanje koja je odgovornost Netlixa i sličnih platformi kada je u pitanju normalizacija ove vrste nasilja, imajući u vidu da je ono u celom svetu u porastu.

Iako čelnici kompanije često govore da ne stvaraju želju za nasilnim sadržajima, već samo odgovaraju na zahteve pretplatnika/ica, treba obratiti pažnju kako se ona odnosi na obradu teme RZN u kontekstu sadržaja koji ova platforma producira i emituje.

Foto: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Logonfx.png>

Dokumentarac o Džefriju Epstajnu je druga najgledanija serija na celoj platformi, i samo jedan od primera kako Netflix u „dokumentarnoj formi“ obrađuje slučajeve poznatih seksualnih zlostavljača poput R. Kelija, Dominika Stros-Kana, Birkama Čudurija, Bila Kozbija, i žena koje su prijavile RZN, poput Nevenke Fernandez.

Iako u ovim dokumentarcima čujemo priče preživelih žena od njih samih, neretko je njihova poruka obeshrabrujuća jer govore o dugotrajnom trpljenju zlostavljanja i veoma teškim i dugim procesima pred institucijama. Poseban problem je i prikazivanje podrške koju dobijaju zlostavljači od društva, pogotovo ukoliko su ugledni, i nedostatku poverenja prema istinitosti optužbi preživelih u sredina-

ma u kojima žive, medijima i bliskom okruženju. Poruka je jasna – moćni muškarac uvek pobeđuje, bilo podmićivanjem, izbegavanjem pravde, odugovlačenjem suđenja, a kada žene i uspeju da dokažu nasilje, često je njihov život razoren. Čak i u slučajevima gde je pravda na neki način stigla zlostavljača, kao npr. u slučaju Džefrija Epstein, koji je uspeo da izvrši samoubistvo u zatvoru pre suđenja, ili Stros-Kana, koji je nakon simboličnog kućnog pritvora za vreme ispitivanja oslobođen svih optužbi, preživele i dalje ne dobijaju priznanje koje bi im pomoglo da izleče posledice. Zanimljivo je i da je Netflix izabrao da obradi neke od ovih slučajeva pre završetka sudskih procesa.

Igrani sadržaji snimljeni po stvarnim događajima, kao što su serije *Prljavi Džon (Dirty John)* ili *Neverovano (Unbelievable)*, govore o tome kroz šta žene prolaze od strane okoline ili institucija kada žele da se izbave iz situacije nasilja, ili nakon što su preživele nasilje, sugerišući da put nije nimalo lak i implicitno destimulišući preživele koje gledaju ove serije da urade isto.

Kada je u pitanju fikcija, nailazimo i na primere u kojima je tema nasilja obrađena temeljno iz perspektive preživele, poput serije *Seksualno obrazovanje (Sex Education)*. Seksualno uznemiravanje koje jedna od glavnih junakinja doživljava na putu do škole u autobusu iskorišćeno je kao primer nasilja koje mlade devojke doživljavaju u javnom prostoru kako bi se demonstriralo kroz šta preživele prolaze nakon napada – otuđenje, problem sa intimnošću, traumu, strah od ponovnog napada i nemogućnost obavljanja svakodnevnih aktivnosti.

Sa druge strane, serija *Ti (You)*, romantizuje različite vrste RZN – od uhođenja, proganjanja, pa sve do kidnapovanja i ubistva. Čak i početna premisa, da je za glavnog lika sociopatu izabran Pen Bedžli, poznat iz serije *Tračara*, jeste obmanjujuća. Oni koji su pratili ovu seriju sećaju ga se kao Dena Hamfrija, simpatičnog autsajdera koji je žrtveno jagnje bogatih učenika škole koju pohađa i njihovih spletki, uglavnom zbog svog porekla iz niže srednje klase. Većina gledalaca i gledateljki

serije *You* komentarisala je veliku sličnost ova dva lika, a seriju počela da gleda kao nastavak, bivajući *a priori* empatično nastrojena prema njemu. Dodatno, njegova sociopatija „opravdana“ je napuštanjem od strane majke i nasiljem kojem je bio izložen u domu.

Poseban problem na koji feminističke organizacije ukazuju je i taj da su ovakvi sadržaji (kao i klasici u kojima je prisutno RZN, poput *Lolite* ili *Poslednjeg tanga u Parizu*) često svrstani u kategoriju „romantika“ u pretrazi.

Pop-kultura, posebno u doba interneta, prati i odražava promene u društvu. Nedeljama nakon protesta povodom brutalnog ubijanja Džordža Flojda i protesta pokreta „Životi crnaca su važni“, na primer, sadržaji koji istražuju pitanje rasizma su bili na vrhu gledanosti, dok

su oni neprimereni skinuti sa platforme. Ovo bi moglo da nas navede na pogrešan zaključak da u eri „budnosti“ nema više mesta za sadržaje koji prikazuju bilo kakvu vrstu opresije, ali na kraju dana postavlja se pitanje – **da li je motiv samo zarada ili odgovor na društvenu promenu?** Skorašnji skandal u vezi sa specijalom stendap komičara Dejva Šapela, koji je naišao na kritike trans zajednice, a iza koga je Netflix iz finansijskih razloga odlučno da stane pozivajući se na slobodu govora, govori u prilog tome da je zarada ipak ispred društvene odgovornosti.

RZN je i dalje je tema koja se „prodaje“, a od nje, paradoksalno, najviše zarađuju muškarci. Dok je ono u realnom životu u porastu, društvo i kroz pop-kulturu nastavlja sa njegovom fetišizacijom. Striming platforme imaju priliku da promene narativ koji trenutno preovlađuje i jasno šalje poruke – nasilnicima da je zlostavljanje dozvoljeno, a preživelim da je ovakvo ponašanje partnera/počinitelja sveprisutno i time normalizovano, a da će im prijavljivanje doneti samo dodatnu patnju. Umesto toga, potrebni su nam autori i autorke čiji glasovi edukuju, osnažuju i ohrabruju, obrađujući ovu temu na edukativan način. Znajući da „srećan kraj“ nije najčešći ishod za one koje su preživele RZN u stvarnom životu, vreme je da postavimo pitanje onima koji kreiraju sadržaje, ali i nama samima kao konzumentima i konzumentkinjama tih sadržaja – da li drugačiji prikaz RZN može da promeni stvarnost?

Zapratite nas

FB IG